

החזון שלי

עתיד של שלום ושגשוג
במזרח התיכון

שתי אומות אחיות

מר פימן בחשאי

MD, PhD, MBA

החזון שלי

עתיד של שלום ושגשוג במזרח התיכון

מר פיימן בחשאייש

Mr Peyman Bakhshayesh

MD, PhD, MBA

נכתב בישראל — 27 באוקטובר 2026

מהדורת מחבר מתוקנת בעברית

28 באוקטובר 2026

לעמי איראן וישראל, ולכל אדם במזרח התיכון המבקש לחיות בחירות, לגדל משפחה בביטחון ולהוריש לדור הבא ארץ טובה יותר.

תוכן העניינים

פתח דבר הכול מתחיל בחזון

פרק ראשון ההיסטוריה והלקח של כורש

פרק שני שתי אומות אחיות ושותפות אזורית פתוחה

פרק שלישי סיום השלטון התאוקרטי והגנה על חופש המצפון

פרק רביעי פהלווי פלוס והמשימה האיראנית שטרם הושלמה

פרק חמישי מעבר שלטוני ששומר על המדינה

פרק שישי מהסכמי אברהם להסכם כורש

פרק שביעי שגשוג שאנשים יכולים לראות בחייהם

פרק שמיני אזור המציע מקלט ועתיד בבית

פרק תשיעי עצמאות ושותפות עם העולם הרחב

פרק עשירי להפוך את החזון לעשייה

עשרה עקרונות לעתיד משותף

מקורות וקריאה נוספת

הכול מתחיל בחזון

הכול מתחיל בחזון. לפני שבונים בית חולים, מקימים אוניברסיטה או משקמים מדינה, צריך להחליט מה מבקשים להשיג. בלי כיוון ברור, גם אומץ והקרבה עלולים לרדת לטמיון. חוברת זו מציגה את חזוני למזרח תיכון חזק ושלו: מדינות ריבוניות המשתפות פעולה על בסיס שלטון החוק, חופש המצפון, אחריות שלטונית ומחויבות מעשית לשגשוג.

אני כותב כאיראני, כמנתח טראומה וכאדם שחוה מהפכה, מלחמה ועזיבה של ארץ מולדתו. נולדתי באבאדאן. טלטלות 1979 ומלחמת איראן-עיראק הן חלק מילדותי שלי, ולא רק פרק בספר היסטוריה. אני יודע שהשלכותיו של כישלון פוליטי מגיעות בסופו של דבר אל סף ביתו של אדם, אל בית חולים או אל חייו של ילד שלא בחר בסכסוך.

בעודי כותב בישראל, באוקטובר 2026, אני מאמין שהאזור שלנו ניצב אולי בנקודת מפנה. זו הערכה פוליטית שלי, ולא תחזית שלפיה ממשלה מסוימת תיפול בתאריך מסוים. אני רוצה שנתכונן להזדמנות, במקום להניח שסילוקו של מכשול יוליד מעצמו עתיד טוב יותר. סיום שלטונה של הרפובליקה האסלאמית, שאני תומך בו, חייב להיות מלווה בתוכנית איראנית אמינה ליום שאחרי.

נקודת המוצא שלי היא מחויבות פוליטית ברורה. אני עומד לצד ישראל, לצד הציונות ולצד ממשלת ישראל. בעיניי, ציונות פירושה זכותו של העם היהודי להגדרה עצמית לאומית במולדתו ההיסטורית, ועתיד בטוח לישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. אני תומך במאמציה של ממשלת ישראל להגן על המדינה, להביס את הטרור ולבנות שותפויות אזוריות יציבות. אני תומך בהנהגתו של יורש העצר רזא פהלווי בדרך לאיראן חופשית ולהשבת המונרכיה החוקתית. הידידות האיראנית-ישראלית היא היסוד שממנו אני מבקש לבנות עתיד אזורי רחב יותר.

למסגרת שאני מציע לאיראן אני קורא "פהלווי פלוס": השלמת השאיפה למודרניזציה ומורשת בניית המדינה המזוהות עם התקופה הפהלווית, באמצעות דמוקרטיה חילונית, הגבלות חוקתיות על השלטון, פלורליזם פוליטי וזכותו של העם לבחור. להצעה האזורית שלי אני קורא "הסכם כורש הגדול", או בקיצור "הסכם כורש". אלה הצעותיי. אין מדובר באמנה קיימת, במינוי רשמי או בטענה שאני מדבר בשם מדינה אחרת או מנהיג פוליטי כלשהו.

חזון נעשה רציני כאשר הוא מקבל אחריות לתוצאותיו. משום כך, הפרקים הבאים עוברים מן ההשראה ההיסטורית אל המוסדות, הערובות והעשייה המועילה שיוכלו להפוך את שיתוף הפעולה לבר-קיימא. שאיפתי היא למזרח תיכון שבו אנשים יכולים לבחור להישאר בביתם, לשוב למולדתם בביטחון ולקבל את פניהם של מי שזקוקים להגנה.

ההיסטוריה והלקח של כורש

לעיתים קרובות מתארים את המזרח התיכון כאילו סכסוך הוא מצבו הטבעי והקבוע. איני מקבל מסקנה זו. ההיסטוריה שלנו כוללת כיבושים ורדיפות, אך גם מסחר, למדנות, דו־קיום ותקופות ממושכות של שלטון מאורגן. לדת ולזהות האתנית הייתה חשיבות, אך הן מעולם לא היו הגורמים היחידים לסכסוכים. גם כוח, טריטוריה, משאבים, התערבות זרה ואיכות המוסדות מעצבים את מהלך האירועים.

אימפריות פרסיות, ח'ליפיות ערביות, האימפריה העות'מאנית ומעצמות אחרות שלטו בחלקים נרחבים ומשתנים של האזור. גם השלטון הרומי והביזנטי וכיבושי אלכסנדר הותרו בו חותם עמוק. אי אפשר לצמצם את ההיסטוריה הזאת לרצף שבו עם אחד שלט תמיד בכל המזרח התיכון של ימינו. הגבולות, הקהילות הפוליטיות ואף משמעותו של האזור עצמו השתנו לאורך הדורות.

בחזוני שלי, כורש הגדול מציע נקודת מוצא רבת עוצמה במיוחד. לאחר כיבוש בבל בשנת 539 לפני הספירה, גליל כורש מתאר את שיקום המקדשים ואת שיבתן של קהילות שנעקרו ממקומן, יחד עם פסלי הפולחן שלהן. המסורת המקראית זוכרת את כורש בהקשר של שיבת גולי יהודה ובניית בית המקדש בירושלים מחדש. בגליל עצמו אין אזכור מפורש לירושלים או ליהודים. יש זיקה בין המקורות, אך צריך להבין אותה בלי לראות בהם מקורות זהים. [1, 2]

הניסיון האחמני מלמד גם שמסגרת פוליטית רחבה יכולה להכיל מנהגים וזהויות מקומיים. המינהל המחוזי התפתח בהדרגה; מערך האחשדרפנויות, מחוזות האימפריה, הוסדר באופן שיטתי בימי דריווש הראשון, ולא התגבש במלואו בימי כורש לבדו. הייתה זו היררכיה אימפריאלית, המבוססת על תשלומי מס ועל סמכות מלכותית, ולא פדרציה של דמוקרטיה שוות. [3]

האם הייתה זו התקופה הנוחה או היציבה ביותר בכל תולדות המזרח התיכון? אי אפשר לקבוע דירוג כולל שכזה. תחילה היינו צריכים להחליט בחוויותיו של מי להתחשב, מהי יציבות וכיצד להשוות בין חיהם של בני אדם שאלפי שנים מפרידות ביניהם. אימפריה עתיקה לא העניקה שוויון אזרחי במובנו המודרני. הגליל הוא גם הצהרה מלכותית על לגיטימיות השלטון, ולא הצהרה מודרנית על זכויות אדם אוניברסליות. [2]

הבחנה זו אינה גורעת מהערכתי לכורש. הוא נותר סמל להפעלת כוח מתוך הבנה שקהילות אינן חייבות לוותר על זהותן כדי להשתייך למסגרת רחבה יותר. אני מבקש להמשיך תובנה זו ולפתח אותה. במקום שבו נתינים בעת העתיקה היו תלויים בשיקול דעתו של שליט, אזרחים בימינו צריכים ליהנות מזכויות שניתן לאכוף. במקום שבו אימפריה שמרה על אחדותה באמצעות שליטה באחרים, עתידנו צריך להישען על שיתוף פעולה מרצון בין אומות ריבוניות. ההיסטוריה יכולה להעניק לנו ביטחון, בלי להחליף את מלאכת התכנון החוקתי.

שתי אומות אחיות ושותפות אזורית פתוחה

איראן וישראל צריכות להיות בעלות ברית טבעיות. עוינותה של הרפובליקה האסלאמית אינה צריכה להגדיר את עתידה של איראן. אני רוצה איראן חופשית במסגרת חוקתית, שירש העצר רזא פהלווי יוביל להתחדשות לאומית, ותשתף פעולה בגלוי עם ישראל ועם ממשלתה. בעיניי זו בחירה אסטרטגית: ביטחונה של ישראל וחירותה של איראן שייכים לאותו חזון אזורי. הידידות שלנו צריכה להתבטא בהכרה דיפלומטית, בשיתוף פעולה מתמשך ובאחריות משותפת לשלום.

אני רואה בשותפות איראנית-ישראלית בסיס אפשרי לשיקום האזור. בשתי החברות יש משאבים אינטלקטואליים, מדעיים, תרבותיים ומקצועיים ניכרים. קהילות התפוצה שלהן יכולות לחבר בין אוניברסיטאות, בתי חולים, עסקים וקהילות. היכולות הללו הן סיבה לקבל אחריות ולעשות עבודה מועילה. הן אינן בסיס להיררכיה בין ציוויליזציות או לזכות בלעדית להנהיג אחרים.

ביטחון הוא אחת הסיבות לשתף פעולה, אך יריב משותף אינו יכול להיות כל תכליתה של ידידות. אם הקשר היחיד בינינו הוא ההתנגדות לרפובליקה האסלאמית, מה יישאר לאחר שמשטר זה יחלוף? כבר עכשיו עלינו לדעת להשיב: יחסים דיפלומטיים תקינים, חילופי ידע אקדמי, שיתוף פעולה רפואי, מסחר, ניהול משק המים, הבנה תרבותית וכבוד לעצמאותן של שתי האומות.

תמיכתי בישראל ברורה וחיובית. אני תומך בקיומה, בריבונותה, בביטחונה ובשגשוגה, ובאחריותה של ממשלת ישראל להגן על תושביה. אני רוצה אזור שמכיר בישראל כשותפה קבועה ולגיטימית ודוחה אנטישמיות, טרור, חטיפת בני ערובה ואיומי השמדה. על יסוד זה יש לבנות שלום מתמשך. הגנה על אזרחים ויצירת עתיד מכובד לשכנים שוחרי שלום צריכות לחזק את ביטחונה של ישראל ואת הלגיטימיות של השותפות הזאת. אני קורא לשיתוף פעולה עם ממשלת ישראל כדי להפוך את העתיד הזה למעשה.

לכן השולחן האזורי חייב להיות פתוח. מדינות ערב, טורקיה ושכנים אחרים צריכים להשתתף כשותפים בעלי אינטרסים וקול משלהם. קהילות כורדיות ועמים אחרים שאינטרסיהם חוצים גבולות קיימים זקוקים לייצוג ולהגנה המעוגנים בדין; מדינות גדולות אינן יכולות להכריע בעתידם מעל לראשם. איראן עצמה היא אומה מגוונת. עתידה שייך במידה שווה לאזרחים מכל מוצא אתני, שפה ואמונה.

אני משתמש בדימוי של שתי אחיות הצועדות יחד, משום שידידות יכולה להניע שינוי רחב יותר. עליה להזמין גם אחרים לשיתוף פעולה. דגלינו יכולים לעמוד זה לצד זה בלי למחוק את דגלי שכנינו. האריה והשמש מייצגים את איראן שאני מקווה לראות: בטוחה בהיסטוריה שלה ופתוחה לעתיד מודרני. דגל ישראל מייצג שותפה שאני מכבד את ביטחונה ואת המשכיותה. אסור שאף אחד מן הסמלים יהפוך לתנאי הנכפה על זהותו של עם אחר. ערכה של השותפות יימדד בחיים בטוחים יותר ובהזדמנויות שיתרחבו מעבר לחבריה המייסדים.

סיום השלטון התאוקרטי והגנה על חופש המצפון

התנגדותי לרפובליקה האסלאמית ברורה וישירה. אני רוצה שאיראן תשתחרר ממערכת שבה הסמכות הדתית ניצבת מעל לבחירה הדמוקרטית. זו בעיה חוקתית לצד היותה בעיה פוליטית. סעיף 4 בחוקה הקיימת מכפיף חוקים ותקנות לאמות מידה אסלאמיות, שהפרשנות להן נתונה בידי אנשי הדת במועצת שומרי החוקה; סעיף 5 מעגן את ההנהגה במסגרת של אפוטרופסות דתית. אני דוחה בסיס זה לשלטון העתידי באיראן. [4]

בחוברת זו, ביקורתי על האסלאם הפוליטי מתייחסת למיזמים המעמידים עליונות דתית מעל לשוויון אזרחי, כופים אמונה באמצעות כוח המדינה או מצדיקים אלימות נגד מתנגדים. רעיונות ומעשים כאלה ראויים לבחינה נוקבת. עם זאת, למוסלמים אין השקפה פוליטית אחת משותפת. אמונה, לאום, הגירה וחברות בארגון פוליטי מסוים הם עניינים נפרדים. אסור להתייחס אליהם כאל ראיות חלופיות לאותה כוונה נסתרת.

דמוקרטיה חילונית צריכה להיות חזקה דיה לאכוף את חוקיה ובטוחה בעצמה דיה להגן על חופש המצפון. שום בית דין דתי או סמכות של אנשי דת אינם רשאים לגבור על שוויון הזכויות האזרחי. שום מדינה אינה רשאית לכפות אמונה, להעניש אדם שעזב דת, להכתיב לנשים מה ללבוש או לשלול מאדם תפקיד ציבורי בשל אמונתו או היעדר אמונה. אותה אמת מידה חוקתית חייבת לחול על כל דת ועל כל תנועה פוליטית.

כשאני אומר שדת היא עניינו הפרטי של האדם, כוונתי היא שהאמונה שייכת לאדם, והמדינה אינה רשאית להשתלט עליה. אין כוונתי שיש להסתיר פולחן שלו או שמאמינים צריכים להיעלם מן החיים הציבוריים. חירות כוללת את האפשרות לקיים פולחן, לדבר, להתארגן, לשאול שאלות, לשנות אמונה ולהימנע מאמונה. אזרחים מאמינים רשאים להשתתף בפוליטיקה דמוקרטית על פי אותם כללים משפטיים החלים על כל אדם אחר. [5]

גם הדיון בהגירה ובהשתלבות צריך להתנהל באותה הקפדה. ממשלות רשאיות לדרוש ציות לחוק, לחקור מעשי אלימות, לאכוף חינוך חובה ולעודד לימוד שפה ותעסוקה. עליהן לשפוט התנהגות על סמך ראיות ותוך שמירה על הליך הוגן. שיעורי ילודה, גופן של נשים וזהות דתית אינם הוכחה לתוכנית מתואמת להשתלט על חברה. תגובה דמוקרטית לקיצוניות אינה יכולה להתחיל בהטלת חשד על קהילות שלמות.

אני מקווה שרפורמה דתית תעמיק בכל מקום שבו כוח הכפייה ייסוג ויתאפשר דיון כן. אי אפשר להבטיח זאת או להורות על כך בצו ממשלתי. החובה המיידית ברורה יותר: להגן על חופש החקירה ועל זכויותיהן של נשים, ילדים, בעלי דעות חולקות ומיעוטים. לשים קץ לחסינות מפני ענישה על הפחדה. לאפשר לפרשנויות להתחרות זו בזו באמצעות טיעונים. מדינה הכפופה לחוק צריכה להגן על בני אדם ובה בעת לאפשר להם להחליט בעצמם על משמעות חייהם הרוחניים.

פהלווי פלוס והמשימה האיראנית שטרם הושלמה

אני תומך ביורש העצר רזא פהלווי ובהנהגתו לאיחוד האיראנים למען התחדשות לאומית. העתיד שאני מבקש הוא מונרכיה חוקתית פרלמנטרית: רציפות לאומית וכתר מאחד, לצד ממשלה נבחרת, בתי משפט עצמאיים ואזרחות שווה. אני מאמין שהמורשת הפהלית מעניקה לאיראן יסוד רב־עוצמה לשיקום ולידידות עם ישראל. המשימה היא לגייס תמיכה מעשית בכיוון הזה ולהשלים את מפעל המודרניזציה באמצעות פהלווי פלוס. תהליך חוקתי לאומי חופשי צריך להעניק לעתיד הזה לגיטימיות מתמשכת.

התקופה הפהלית הותירה מורשת חשובה של מודרניזציה. אני מוקיר את שאיפותיה בתחומי החינוך, המינהל המקצועי, התשתיות, התעשייה, הלכידות הלאומית וההשתלבות במדע המודרני. התרחבות השכלתן של נשים היא אחד ההיבטים המתועדים של השינוי הזה. [6] מורשת זו יכולה להעניק ביטחון וכיוון למלאכת השיקום, בלי לחייב חזרה על כל שיטות השלטון מן העבר.

ראוי להמשיך את המשימה הפהלית. החסרונות הדמוקרטיים שלה צריכים לכוון את השיפורים שנבצע עם חידוש שאיפתה לאיראן מודרנית ובעלת יכולת ביצוע. המלחמה הקרה, הלחץ הסובייטי והתנועות האידאולוגיות המהפכניות היו חלק מן הרקע ההיסטורי הקשה. תשובתי היא פהלווי פלוס: לשמר את הביטחון העצמי, המקצועיות והתכלית הלאומית של המודרניזציה, ולהשלימם בפלורליזם ובמוסדות הכפופים לאחריות ציבורית. הלמידה מן העבר צריכה לחזק את תמיכתנו בהנהגתו צופת העתיד של יורש העצר רזא פהלווי.

זו משמעותו של פהלווי פלוס בכתבי הקודמים ובחברת זו. להוסיף חירות פוליטית למינהל בעל יכולת ביצוע. להכפיף את המומחיות לאחריות כלפי מוסדות נבחרים. לשמור על רציפות לאומית ולאפשר אופוזיציה הפועלת כחוק. להעניק לאזרחים את הזכות להחליף ממשלה בלי להפיל את המדינה. מדינה זקוקה לשירות ציבורי מקצועי ולשופטים עצמאיים לא פחות משהיא זקוקה לסמל מאחד. [10, 11]

אני דוגל במונרכיה פרלמנטרית משום שאני מאמין שכתר חוקתי יכול לאחד את האומה, בעוד ממשלות נבחרות נושאות באחריות כלפי האזרחים. החוקה צריכה להגדיר את תפקיד המלך, להגן על החירויות הפוליטיות ולהעמיד את כספי הציבור לביקורת עצמאית. הנהגתו של יורש העצר רזא פהלווי והסכמתו החופשית של העם צריכות לחזק זו את זו. זה העתיד החוקתי שאני רוצה לסייע בבנייתו, ולמענו אני מבקש תמיכה.

מבחינתי, ה"פלוס" נושא גם אופק אזורי. איראן משגשגת אינה יכולה להתייחס לסבלם של שכניה או לחוסר הביטחון שלהם כאל עניין שאינו נוגע לה. כוחה צריך לסייע בייצוב האזור באמצעות שיתוף פעולה ודוגמה אישית. אין בכך מנדט לאיראן לכפות ממשלות מחוץ לגבולותיה. אני מבקש שינוי דמוקרטי שכל חברה תוביל בעצמה, בתמיכת דיפלומטיה, חילופי ידע פתוחים וסיוע חוקי. ברית אזורית תבגוד בעקרונותיה אם תחליף שליטה דתית בשליטה לאומנית. פהלווי פלוס הוא השם שאני נותן למפעל חוקתי איראני שהושלם, ושפירותיו יכולים להגיע אל מעבר לאיראן מכוח הסכמה. אין זו תוכנית רשמית המיוחסת ליורש העצר רזא פהלווי.

מעבר שלטוני ששומר על המדינה

נפילתה של מערכת פוליטית אינה אותו אירוע כמו הקמתה של דמוקרטיה מתפקדת. לכן חזוני מחייב מעבר המגן על האוכלוסייה האיראנית, שומר על מוסדות חיוניים ומכפיף את השלטון הזמני למגבלות משפטיות ברורות. המדינה חייבת להמשיך לספק שירותים בשעה שיסודותיה החוקתיים משתנים.

הגישה שאני מעדיף מבוססת על התארגנות אזרחית איראנית, שינוי פוליטי לא אלים, שיתוף פעולה לאומי ותמיכה בינלאומית חוקית. שום מדינה חיצונית אינה יכולה לייצר לגיטימיות דמוקרטית במקום האיראנים. יהיו נסיבות המעבר אשר יהיו, ההגנה על אזרחים ומניעת קריסת המדינה חייבות להנחות את החלטותיו. ממשלת חירום ללא מועד סיום תהיה סימן אזהרה, גם אם תדבר בשפת השחרור.

החובות הראשונות יהיו מעשיות: לשמור על פעולתם של בתי החולים ומערכות המים, להגן על אספקת החשמל, להבטיח מידע ציבורי אמין ולאבטח מסמכים ורשומות ציבוריים. יש להעריך עובדי מדינה ועובדי ציבור אחרים לפי אחריותם והתנהגותם. עצם העובדה שאדם עבד במערכת הקודמת אינה מספיקה לקביעת אשמה פלילית. רציפות מוסדית יכולה להתקיים לצד הדחת בעלי תפקידים המעורבים בפגיעות חמורות, באמצעות הליכים חוקיים.

רשות זמנית תזדקק למנדט שיפורסם ברבים, למינויים שקופים, לביקורת עצמאית על הוצאותיה וללוח זמנים לתהליך כינון חוקה ולבחירות חופשיות. סמכויות חירום צריכות לפקוע, אלא אם חודשו בכפוף לערובות מוגדרות. מוסדות הביטחון חייבים לתת דין וחשבון לשלטון אזרחי חוקי. אסור לאפשר לבעלי תפקידים בתקופת המעבר להפוך שליטה בנכסי ציבור או בתקשורת ליתרון אלקטורלי קבוע.

הצדק חיוני. נפגעים זקוקים להכרה, לאמת, לדרכי סעד ולחקירות אמינות. אחריות פלילית חייבת להיקבע באופן אישי, במשפט הוגן ותוך הגנה מפני עינויים. אסור שתהיה ענישה קולקטיבית של מאמינים, משפחות פוליטיות, קהילות אתניות או יריבים מן העבר. פיוס לאומי אינו יכול לדרוש מהנפגעים להעמיד פנים שדבר לא קרה, ותביעה לאחריות אינה היתר לנקמה. בכך אני ממשיך את העמדה שפיתחתי בכתבי הקודמים. [12]

גם האופוזיציה הדמוקרטית חייבת להתכונן להפוך לחברה דמוקרטית. תומכי מונרכיה ותומכי רפובליקה, עובדים ומעסיקים, מאמינים וחילונים יהיו חלוקים בדעותיהם. הסכמה חוקתית בסיסית צריכה לאפשר להם לחלוק זה על זה בביטחון: שוויון אזרחי, שלמות טריטוריאלית, חופש התארגנות, בתי משפט עצמאיים וכיבוד ההכרעה בקלפי. הסכמה זו חשובה יותר מאחדות רגשית כפויה.

מעבר מוצלח יהפוך את איראן לשותפה אזרחית אמינה, מפני שהתחייבויותיה יוכלו לעמוד גם לאחר חילופי ממשלה. האמינות הזאת תצמח מן החוק ומהסכמת הציבור. היא אינה יכולה להישען כולה על אופיו, על הפופולריות שלו או על ההכרה הבינלאומית במנהיג יחיד. תפקידנו לבנות מדינה שבה הנהגה טובה תוכל להצליח, והנהגה גרועה תוכל להיות מוחלפת בדרכי שלום.

מהסכמי אברהם להסכם כורש

הצהרת הסכמי אברהם מ-15 בספטמבר 2020 קשרה בין שלום אזורי לבין דיאלוג, חופש דת, מדע, רפואה ומסחר. זהו בסיס חשוב. [7] אני מבקש להרחיב את השאיפה למסגרת אזורית חילונית ורחבה יותר של שיתוף פעולה, שאיראן חופשית תוכל להצטרף אליה. אני מציע לקרוא לה "הסכם כורש הגדול". הצעה זו מפתחת את הטיעון במאמרי הקודם על איראן וישראל, מעבר לאויב המשותף. [13]

השם יחבר בין זיכרון היסטורי איראני לבין מטרה עכשווית המכילה את כולם. הוא לא יחליף את הסכמי אברהם, לא ישכתב אמנות קיימות ולא ירמוז שהסכם כבר נחתם. הממשלות והעמים יצטרכו לנהל משא ומתן על תנאיו בפועל. גם מי שיעדיפו שם אחר צריכים להיות מסוגלים לתמוך בתוכן: ריבונות, שיתוף פעולה חוקי, כבוד האדם וביטחון הדדי.

אני מדמין מסגרת וולונטרית, ולא הקמה מיידית של מדינת-על אזורית. התחייבויותיה הראשונות יהיו הכרה הדדית, כיבוד גבולות ושלמות טריטוריאלית, יישוב סכסוכים בדרכי שלום, דחיית טרור וכפייה והגנה על אזרחים. ריבונות חייבת לכלול אחריות להתנהגות כלפי שכנים. עליה גם להותיר לכל עם את החירות לבחור בעתידו החוקתי.

ההשתתפות צריכה להתפתח בשלבים. מדינות יוכלו להתחיל בהסכמים מוגבלים בנושאי בריאות הציבור, חינוך, מים או מסחר, עם חובות ברורות ודיווח עצמאי. שיתוף פעולה פוליטי עמוק יותר ידרוש ערובות חזקות יותר לזכויות, לאחריות ולאכיפה אמينة. אין להעמיד פנים שכל הממשלות הקיימות כבר עומדות באותן אמות מידה דמוקרטיות, וגם אין לדחות כל מיזם מועיל עד שכולן יעשו זאת. אסור ששיתוף הפעולה יהפוך לתירוץ להסתרת פגיעות בזכויות.

מועצת שרים מצומצמת ומזכירות קטנה הכפופה לאחריות ציבורית יוכלו לתאם את המיזמים המוסכמים. מומחים עצמאיים יוכלו להעריך את תוצאותיהם. פורום של החברה האזרחית יוכל לשלב בדיון נשים, מיעוטים, איגודים מקצועיים וצעירים. יש לפרסם תרומות כספיות, חוזים והחלטות. מחלוקות יופנו תחילה להליכים דיפלומטיים מוסכמים, ובהסכמת המדינות גם לבוררות או למנגנונים חוקיים אחרים.

ההסכם לא יקנה היתר אוטומטי להתערבות צבאית או פוליטית. גם תורם כספי לא יוכל לקנות שליטה בפוליטיקה הפנימית של מדינה חברה. הפרות חמורות יחייבו תגובות מוגדרות, כגון השעיה מתוכנית, בכפוף להליך הוגן ולהמשך ההגנות ההומניטריות. צריך לתכנן מוסדות שיוכלו להתמודד עם מחלוקות, שכן ידידות הפועלת רק כאשר כולם מסכימים היא בסיס שברירי מדי למדינאות.

תקוותי לטווח הארוך היא התקרבות לדמוקרטיה חילונית בכל האזור. הדרך חייבת לעבור בשכנוע, ברפורמות שכל מדינה מובילה ובתועלת ציבורית מוכחת. אפשר לסחור עם מדינה ובה בעת לעודד שקיפות רבה יותר; אפשר לשתף פעולה במאבק במחלות בלי להעניק אישור לכל המערכת הפוליטית שלה. הסכם כורש צריך ליצור תמריצים לשיפור וחובות שאפשר לבחון. עליו להפוך בהדרגה את השלום למועיל יותר, לטבעי יותר ולקשה יותר לפירוק.

שגשוג שאנשים יכולים לראות בחייהם

חזון אזורי חייב בסופו של דבר להשיב לשאלותיה של משפחה רגילה. האם אספקת המים סדירה? האם הילד שלי יכול ללמוד? האם אוכל למצוא עבודה בלי קשרים פוליטיים? האם אוכל לממן טיפול רפואי? האם יכבדו חוזה שנחתם? אלה אינן שאלות משניות שיש לדון בהן רק אחרי גיבושה של אסטרטגיה גדולה. הן חלק ממשמעותו של השלום.

הייתי מתחיל במספר מצומצם של מיזמים מועילים, שייבחרו על פי קריטריונים פומביים וימומנו במסגרת תקציבים מציאותיים. שיתוף פעולה בתחום המים יכול לחבר מהנדסים העוסקים בצמצום דליפות, בהשקיה, בהשבת מי קולחין ובהתפלה. כל מיזם יזדקק להערכה סביבתית, לרכש שקוף ולתוכנית לעלויות האנרגיה והתחזוקה. טכנולוגיה מועילה כאשר המוסדות המנהלים אותה פועלים ביושר ובמקצועיות.

שירותי הבריאות מציעים שפה מיידית לשיתוף פעולה. אני מציע הכשרה משותפת בטיפול בטרומה, בשיקום, בתותבות, בהיערכות לחירום ובסימולציה קלינית. בתי חולים ואוניברסיטאות יוכלו לפתח חילופי ידע המבוססים על אמות מידה ברורות, הסכמת מטופלים והגנה על מידע אישי. שיתוף פעולה מקצועי יכול לבנות אמון כאשר עובדים יחד על בעיה שאת תוצאות הטיפול בה אפשר לראות בהחלטתו של אדם.

הסימולציה צריכה לשרת בראש ובראשונה את החוסן האזרחי: להכין שירותי אמבולנסים, בתי חולים, כבאים ורשויות מקומיות לאסונות ולאירועים רבי-היקף. כל שיתוף פעולה נפרד בתחום הביטחון ידרוש הסכמים ממשלתיים חוקיים, פיקוח אזרחי וציות למשפט הבינלאומי. שותפות הומניטרית חייבת לשמור על תכליתה הקלינית ועל עצמאותה המקצועית.

גם אנרגיה, תחבורה ומסחר ידרשו אותה משמעת. יש להתחיל בבדיקות היתכנות ובתקנים תואמים, ואז לקדם חיבורים מוגדרים במקום שבו התועלת מצדיקה את העלות. תנאי הבעלות והמימון של תשתיות חוצות גבולות צריכים להיות פומביים. שווקים אינם יכולים לפעול בהגינות כאשר רישיונות, קרקעות ואשראי מוקצים לפי קשרי משפחה או נאמנות פוליטית. משום כך, מוסדות למאבק בשחיתות, ביקורת חשבונאית עצמאית וגישה לבתי משפט הם גם תשתית כלכלית.

החינוך צריך לחבר את העשייה המיידית הזאת לדור הבא. מלגות, לימוד שפות, מחקר משותף וחילופי ידע בין גופים מקצועיים יכולים לצמצם בורות המועברת מדור לדור. שיתוף פעולה תרבותי צריך לכלול תרגום, ארכיונים, היסטוריה ואמנויות. יש ללמוד פרקים קשים בהיסטוריה על סמך ראיות. שיפור ביחסים הדיפלומטיים אינו מצדיק כתיבתם מחדש כמיתולוגיה רשמית חדשה.

על כל תוכנית לפרסם נתוני בסיס ולדווח על כמה תוצאות מובנות: מים שנחסכו, זמני המתנה שהתקצרו, משתלמים שסיימו הכשרה בהצלחה לאחר הערכה, חוזים שהוענקו במכרז תחרותי או תלונות שנפתרו. ביקורת עצמאית חייבת להיות מסוגלת לעצור מיזמים שאינם פועלים היטב. עלינו לשאוף גבוה למען האזור, ובה בעת להכיר בצניעות בכך שגם אנחנו עלולים לטעות. מבחינתי, טכנוקרטיה פירושה לקחת מקצועיות ברצינות, תוך השארת הסמכות בידי האזרח. מיזם שמפיק תמונה יפה אך אינו מניב תועלת לציבור לא קידם את החזון הזה.

אזור המציע מקלט ועתיד בבית

אני רוצה מזרח תיכון הנוטל אחריות לחיי תושביו. משמעות הדבר היא צמצום המלחמות, הרדיפות, השרירות השלטונית והיעדר ההזדמנויות המאלצים אנשים לעזוב. משמעות הדבר היא גם הכרה בנטל שכבר נושאות קהילות באזור המעניקות מחסה לעקורים. העתיד שלנו צריך לחזק את היכולת הזאת, ולא לדבר כאילו מעולם לא הייתה כאן חמלה.

מטרתי היא אזור שבו עזיבה היא בחירה, הישארות מאפשרת עתיד ממשי, ושיבה מתאפשרת כאשר היא נעשית מרצון ובבטחה. אסור ששום מדיניות תהפוך עקורים לכלים במאבק דמוגרפי או לקלפי מיקוח בין ממשלות. אלה בני אדם בעלי סיפור אישי, זכויות, כישורים ואחריות.

כשאני מדבר על מתן מעמד חוקי לכל אדם, כוונתי היא למסלול אמין ליציאה ממצב של היעדר הכרה משפטית. הדבר יחייב רישום אזרחי, תיעוד לידות, בירור הוגן של צורכי הגנה, הליכי שהייה חוקיים וגישה לסעד. אין פירושו אזרחות אוטומטית לכולם, ביטול גבולות או שלילת זכויות הפוליטיות של עם אחר. אזרחות, תושבות, מקלט והגנה מפני חוסר אזרחות מחייבים תשובות משפטיות נפרדות.

מדיניות כלפי פליטים צריכה להגן מפני החזרה למקום שבו נשקפת לאדם רדיפה, להבטיח הליכים הוגנים ולאפשר גישה לחינוך, לשירותי בריאות ולעבודה חוקית במסגרת הדין החל. נציבות האו"ם לפליטים מציגה את אלה כהיבטים מרכזיים של ההגנה. [8] בדיקות ביטחוניות צריכות להתמקד באנשים ובראיות. גם הקהילות המארחות זקוקות למימון לדיר, לבתי ספר, לשירותים ציבוריים ולתשתיות. ההגנה נעשית בת־קיימא יותר כאשר מי שמעניקים אותה רואים שגם צורכיהם נלקחים ברצינות.

השתלבות היא משימה מעשית. לימוד שפה, הכרה בהכשרות מקצועיות, תעסוקה הוגנת וציפיות אזרחיות ברורות הם דברים חשובים. כך גם זכויות הנשים והילדים בתוך כל קהילה. על הרשויות לאכוף מסגרת חוקית משותפת אחת, בלי להשלים עם כפייה בשם התרבות ובלי להפלול בני אדם בשל אמונתם. שוויון אזרחי חייב להיות כלל הפועל בחיי היום־יום, ולא סיסמה השמורה לטקסים.

קרן אזורית תוכל לתמוך בקהילות מארחות, בשיקום ובהשתלבות מחדש מרצון, תחת פיקוח עצמאי ובאמצעות תרומות שקופות. אסור לה לקנות החזרות כפויות או לסבסד ניצול. המדדים הראשונים להצלחתה צריכים להיות החזקה במסמכים, יכולתם של ילדים ללמוד בבית הספר, יכולתם של מבוגרים לעבוד כחוק ויכולתם של בני משפחה לקבל החלטות בלי פחד.

זהו הכוח האזורי שאני מבקש. מזרח תיכון בעל יכולת פעולה צריך להזדקק לפחות עזיבות חירום, ובה בעת להיות מסוגל להציע הגנה למי שזקוקים לה. כבודו יתגלה באופן שבו יתייחס לאדם שמגיע אליו כמעט ללא כוח וללא קשרים מועילים. אדם כזה צריך למצוא חוק, הליך הוגן ואפשרות לעתיד.

עצמאות ושותפות עם העולם הרחב

המזרח התיכון אינו צריך להמתין להצטרפות למיזם האזורי של אחרים כדי לארגן את עתידו שלו. האיחוד האירופי מציע לקחים על ערכו של שיתוף פעולה מתמשך ועל הקשיים הכרוכים בו. האזור שלנו זקוק למוסדות המתאימים לגאוגרפיה שלו, לנסיבותיו הפוליטיות ולצורכי הציבור, תוך שמירה על קשרים פתוחים מעבר לגבולותיו.

מסגרת ההצטרפות לאיחוד האירופי נועדה להשתלבות האירופית. טורקיה כבר מועמדת לחברות, אף שהמשא ומתן על הצטרפותה מוקפא מאז 2018. [9] לאיראן, לישראל ולמדינות ערב במפרץ הפרסי יש הזדמנויות אזוריות משלהן. איחוד האמירויות הערביות, שדובאי היא חלק ממנו, צריך להיות שותף לדיון לצד ערב הסעודית, כוויית ושותפים אחרים המעוניינים בכך. הטיעון בעד שיתוף הפעולה שלנו צריך לעמוד בזכות עצמו.

אני מבקש יחסים בונים עם ארצות הברית ואירופה, וקשרים מעשיים ועצמאיים עם סין, רוסיה ושותפים בינלאומיים אחרים. יש להעריך שיתוף פעולה לאור האינטרס הציבורי, החובות המשפטיות, זכויות האדם והאמינות של כל הסכם. ידידות עם מעצמה אחת אינה צריכה לחייב ויתור על הזכות לקבל החלטות חוקיות מול מעצמה אחרת.

איראן חופשית צריכה להיות מסוגלת לפרסם את תנאי החוזים הציבוריים הגדולים שלה ולהסביר את עלויותיהם לטווח הארוך. מימון תשתיות, הסכמי אנרגיה והסדרי ביטחון מחייבים בחינה ציבורית. חובות כספיים או תלות טכנולוגית עלולים לצמצם חירות פוליטית כאשר האזרחים אינם רואים אילו התחייבויות נלקחו בשמם. אסור שסודיות מסחרית תהפוך לתירוץ גורף להסתרת התחייבויות ציבוריות או שחיתות.

אותו עיקרון חל על שיתוף פעולה אזורי. יש לשפוט מיזם במסגרת הסכם כורש לפי השאלה אם הוא משרת את האנשים שלמענם הוא מתיימר לפעול. שותפים חיצוניים יוכלו להציע השקעות, הכשרה או ערבויות בתנאים ברורים. הם אינם אמורים לבחור את מנהיגי האזור, לקבוע את הכרעותיו החוקתיות או לרכוש זכות וטו לא רשמית על עתידו.

אני רוצה שיתוף פעולה ביטחוני שיסייע לישראל להגן על תושביה ולאיראן חופשית להיות שותפה אמינה. אני תומך בממשלת ישראל במאבקה בטרור ובאיומים על עצם קיומה של המדינה, ורוצה שאיראן דמוקרטית תעמוד לצד ישראל במאמץ הזה. הסדר האזורי שאני מציע דוחה תמיכה מדינתית בטרור, חטיפת בני ערובה וכפייה באמצעות שליחים. הגנה חוקית, פיקוח אזרחי והגנה על אזרחים צריכים לחזק את הברית הזאת ולהעניק למחויבויותיה יציבות לאורך זמן.

עצמאות היא יכולת פעולה. מדינה המסוגלת לחנך את תושביה, לשמור על מוסדותיה, לזכות באמון ולכבד הסכמים חוקיים נהנית מאפשרויות ממשיות יותר. עוינות מתמדת כשלעצמה אינה יוצרת יכולת זו. חזוני הוא שאיראן ושכנותיה יהפכו לשותפות מועילות ומכובדות בעולם, ובה בעת יישארו אחראיות כלפי אזרחיהן. האזור צריך להיות מסוגל לשתף פעולה בזירה הבינלאומית מתוך מקצועיות וביטחון עצמי.

להפוך את החזון לעשייה

אני נמצא בישראל כדי לקדם את החזון הזה ולבקש מימון, תמיכה מוסדית ושותפים מחויבים. אני מזמין נציגים של ממשלת ישראל, מוסדות ציבור, פילנתרופים, עסקים ותומכים מן הפזורה האיראנית לסייע בהפיכת הידידות האיראנית-ישראלית לעשייה מאורגנת. עמדתי מפורשת: תמיכה בישראל, בציונות ובממשלת ישראל, לצד תמיכה ביורש העצר רזא פהלווי ובאיראן חוקתית ודמוקרטית. אני מציע להקים קבוצת עבודה מייסדת של אנשי אקדמיה, רופאים, משפטנים, כלכלנים, מהנדסים ונציגים אזרחיים, שתכין שיתוף פעולה מעשי והצעה אמינה לגיוס תמיכה.

במהלך תקופת תכנון ראשונית של שישה חודשים, קבוצה כזאת תוכל לנסח הצהרת עקרונות קצרה, לקיים התייעצות ציבורית ולהכין שתיים או שלוש הצעות למיזמי חלוץ. שותפות אזרחית להכשרה בטרומה ובשיוקום, מיזם השוואתי בניהול משק המים ודיאלוג תרבותי בין קהילות התפוצה הם מועמדים סבירים. לכל מיזם יידרשו גוף מארח מוגדר, תקציב מציאותי, גישה מותרת על פי דין, כללי מימון ודרך להערכת התוצאות. אלה נקודות פתיחה מוצעות, לא שותפויות שכבר הוכרו.

אני מבקש תמיכה ראשונית בשלב תכנון מוגדר, ולאחריו תמיכה במיזמי חלוץ שיאשרו לתקופה של שישה עד עשרים וארבעה חודשים. אפשר לסייע באמצעות מענקי מחקר, מימון הכשרה, חללי מפגש, תרגום, מומחיות מקצועית והיכרות עם שותפים מוסדיים מתאימים. לפני קבלת כספים, כל הצעה צריכה לפרט את הגוף המארח, התקציב, היעדים וחובות הדיווח. המימון יתנהל לפי הכללים החלים, הסכמים כתובים וחשבונות שקופים. אני מבקש ליצור את הקשרים האלה; אין כאן טענה שכבר ניתנה תמיכה ממשלתית רשמית או הובטח מימון. התומכים צריכים להיות מסוגלים לראות מה תרומתם בונה.

אם איראן תיכנס למעבר דמוקרטי, העדיפות המיידית תישאר ביטחונם של התושבים ותפקודה של המדינה. נרמול היחסים הדיפלומטיים ושיתוף הפעולה האזורי צריכים לבוא מכוח מנדט לאומי חוקי, ולא להחליף אותו. הסכמים מוקדמים יוכלו להיות מצומצמים, הפיכים וממוקדים בצורכי הציבור. התחייבויות חוקתיות או ביטחוניות ארוכות טווח יחייבו הליכי פיקוח של מוסדות מייצגים ואשרור מתאימים.

רק לאחר שיתוף פעולה מתמשך ראוי שהממשלות ישקלו הסכם כורש רשמי ומבנה מוסדי קבוע. יהיה צורך במשא ומתן על תנאי החברות, המימון, הפרישה, יישוב המחלוקות והערובות מפני ניצול לרעה. שיתוף הציבור צריך להתחיל לפני שהמבנה המוסדי מתקבע. ארגון אזורי שיבודד את עצמו מראש מן הציבור שלו יתקשה לקדם אחריות דמוקרטית במקומות אחרים.

עלינו לבחון את המפעל כולו באמצעות כמה שאלות נוקבות. האם אנשים בטוחים יותר? האם השירותים הציבוריים משתפרים? האם האופוזיציה יכולה לדבר בלי פחד? האם נשים ומיעוטים מוגנים בפועל? האם חוזים עומדים בבחינה עצמאית? האם ממשלה יכולה להפסיד בבחירות בלי לסכן את המדינה? התשובות חשובות יותר ממספר הדגלים מחוץ לחדר הישיבות.

הכול מתחיל בחזון. אני עומד לצד ישראל, לצד הציונות ולצד ממשלת ישראל. אני עומד לצד יורש העצר רזא פהלווי ולצד התחדשותה של איראן באמצעות מונרכיה חוקתית, דמוקרטיה חילונית ופהלווי פלוס. אני מזמין את השותפים למחויבויות האלה לסייע בבניית הסכם כורש באמצעות מימון, שיתוף פעולה מקצועי ותמיכה ציבורית. שתי אומות אחיות יכולות לייסד שותפות שתביא ביטחון, חירות ושגשוג למזרח התיכון הרחב. זה העתיד שלמענו אני רוצה לעבוד, ואני מבקש מכם לבנות אותו איתי.

עשרה עקרונות לעתיד משותף

- 1 אזרחים חופשיים. לכל אדם הגנה שווה של החוק, חופש מצפון וזכות להשתתפות פוליטית בדרכי שלום.
 - 2 שלטון חילוני. הסמכות הציבורית נובעת מן המשפט החוקתי ומהסכמה דמוקרטית; לאף גוף של אנשי דת אין זכות וטו פוליטית.
 - 3 כוח שלטוני הנושא באחריות. בתי משפט עצמאיים, תקשורת חופשית, כספים שקופים ופיקוח יעיל מגבילים כל משרה ציבורית.
 - 4 בעלות ברית ריבוניות. השותפות האיראנית-ישראלית מושתתת על הכרה בישראל, תמיכה בציונות כהגדרה עצמית לאומית יהודית ושיתוף פעולה מרצון בין מדינות ריבוניות.
 - 5 שלום והגנה על אזרחים. לטרור, ללקיחת בני ערובה, לענישה קולקטיבית ולאימים על עצם קיומו של עם אין מקום בסדר האזורי.
 - 6 הנהגת פהלווי והתחדשות חוקתית. אני תומך ביורש העצר רזא פהלווי ובמונרכיה חוקתית פרלמנטרית, המבוססת על תהליך חוקתי איראני חופשי ואזרחות שווה.
 - 7 שיתוף פעולה מועיל. מיזמים בתחומי המים, הבריאות, החינוך, המסחר והתשתיות נבחרים לפי תועלתם לציבור ותוצאות המדווחות באופן עצמאי.
 - 8 כבודם של עקורים. הליכי הגנה הוגנים, זהות משפטית ותמיכה בקהילות מארחות מחליפים היעדר הכרה משפטית והחזרה כפויה למקום של רדיפה.
 - 9 צדק לצד פיוס. נפגעים זוכים להכרה ולסעד; האחריות היא אישית ונקבעת בהליכים הוגנים.
 - 10 שותפות עם ישראל ועם ממשלתה. אני תומך בישראל ובממשלת ישראל, ומבקש תמיכה מעשית בשותפות אזרחית רחבה המושתתת על ביטחונה של ישראל ועל איראן חופשית.
- זה חזוני וזו מחויבותי: ישראל בטוחה ומשגשגת, איראן חופשית המתחדשת בהנהגתו של יורש העצר רזא פהלווי, ושתי אומות אחיות הפועלות יחד למען מזרח תיכון טוב יותר. אני תומך בישראל, בציונות ובממשלת ישראל. פהלווי פלוס מעניק לשאיפתי האיראנית את כיוונה החוקתי; הסכם כורש מעניק לברית הזאת אופק אזורי. אני מבקש את השותפים, המימון והתמיכה המעשית שיוכלו להפוך את המחויבות הזאת לעשייה מתמשכת.

מר פיימן בחשאייש

MD, PhD, MBA

מקורות וקריאה נוספת

המקורות ההיסטוריים והמוסדיים נבדקו לקראת המהדורה האנגלית המקורית ב־27 באוקטובר 2026. מהדורת מחבר מתוקנת, 28 באוקטובר 2026. הסכם כורש המוצע, המוסדות ושליבי היישום הם הצעותיו של המחבר. התמיכה בישראל, בממשלתה, בציונות ובירש העצר רזא פהלווי מבטאת את עמדתו הפוליטית של המחבר. כתבי היד הקודמים מובאים לשם רציפות רעיונית.

1. מוזיאון המטרופוליטן לאמנות. גליל כורש ופרס העתיקה: התווייה של אימפריה חדשה. תערוכה, 20 ביוני עד 4 באוגוסט 2013. [לעיון במקור](#)
2. סימור, מ'. מורשתו המאוחרת של כורש הגדול. מוזיאון המטרופוליטן לאמנות, 24 ביוני 2013. [לעיון במקור](#)
3. שמיט, ר'. השושלת האחמנית, חלק ב': האימפריה. אנציקלופדיה איראניקה, 1983; עודכן ב־25 במאי 2018. ראו את הדיון במבנה ובמינהל. [לעיון במקור](#)
4. חוקת הרפובליקה האסלאמית של איראן, 1979, בתיקון מ־1989. נוסח אנגלי באתר Constitute. סעיפים 4 ו־5. [לעיון במקור](#)
5. האומות המאוחדות. ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם, 1948. סעיפים 6, 7, 18, 19 ו־21. [לעיון במקור](#)
6. אשרף, א'. חינוך, חלק 26: השכלת נשים בתקופה הפהלוית ולאחריה. אנציקלופדיה איראניקה, 1997; עודכן ב־30 ביוני 2016. [לעיון במקור](#)
7. הבית הלבן. הצהרת הסכמי אברהם, 15 בספטמבר 2020. הנוסח הרשמי שבארכיון. [לעיון במקור](#)
8. נציבות האו"ם לפליטים. זכויות וחובות. מידע עולמי למבקשי מקלט ולפליטים. [לעיון במקור](#)
9. מועצת האיחוד האירופי. טורקיה. תיאור רשמי של המועמדות ושל המשא ומתן להצטרפות. [לעיון במקור](#)
10. בחשאייש, פ'. מהו פהלווי פלוס? בניית מדינה, דמוקרטיה חילונית וריבונות העם. מאמר בפרסית. כתב יד של המחבר שנקרא לצד אוסף כתביו שפורסם. [לעיון במקור](#)
11. בחשאייש, פ'. פהלוויזם, טכנוקרטיה ופיוס לאומי במעבר השלטוני באיראן. כתב יד באנגלית, מאי 2026, שנקרא באוסף המחבר ב־Google Drive. [לעיון במקור](#)
12. בחשאייש, פ'. פיוס לאומי: דרך לדמוקרטיה חילונית. כתב יד שנקרא באוסף המחבר ב־Google Drive. [לעיון במקור](#)
13. בחשאייש, פ'. איראן וישראל: מעבר לאויב המשותף. המהדורה המלאה בפרסית, 6 באוקטובר 2026. [לעיון במקור](#)